

Ga kathedralen bouwen!

Hoewel *Rouw op mijn dak* de persoonlijke zoektocht van Martin Los weergeeft, besteedt hij toch aandacht aan de bredere context. Zeker in het laatste deel wordt hij kritisch voor de maatschappij. De Nederlander doet dat aan de hand van beschrijvingen uit *Ga kathedralen bouwen!*, een boek van Daan Quakernaat. "Die auteur legt uit dat de bouw van gotische kathedralen vele tientallen jaren in beslag nam, vaak verschillende ge-

neraties. Een aantal is niet helemaal afgewerkt. Er ontbreekt bijvoorbeeld een toren omdat het geld op was. Toch zijn het monumentale gebouwen die nog steeds onze bewondering wekken. Elk gebouw is volgens de schrijver een wonder van vakmanschap en durf omdat de bouwers proefondervindelijk te werk gingen. Elk muurtje dat overleefde, was een teken van vakmanschap waarop kon worden voortgebouwd. Erwa-

ren geen kant-en-klare handboeken. Alles moest ter plekke worden uitgevonden en aangepast. Werkte een bepaalde methode of berekening niet, dan begon men opnieuw aan dat onderdeel."

Die aanpak contrasteert met wat vandaag gangbaar is. "De neiging van te voren alles onder controle te hebben, doodt volgens Quakernaat de creativiteit", luidt het. "Bovendien moeten pro-

jecten volgens vooraf vastgelegde protocollen verlopen. Van alles moet tot in detail verslag worden gedaan in formulieren. Omdat als er iets misgaat, iedereen kan zeggen: het is niet mijn schuld. Die houding kost heel veel onnodige energie. Het leidt tot vreugdeloosheid." *Ga kathedralen bouwen!* is een metafoor voor hoe we met het menselijke leven kunnen omgaan: "mensen die alles onder controle willen hebben, moeten veel meer oog krijgen voor wat in zekere zin ongrijpbaar is, maar het leven mooi en zinvol maakt. Mensen die alleen van dromen leven, moeten leren met beide benen op de grond te staan". (GDC)

denken aan Emmanuel Levinas: van het aanzicht van de ander blijft een kwetsbaar appel uitgaan. Die ander, ook de gestorvene, kijkt je aan als persoon. En geeft je toekomst."

Verbonden

Los probeerde zijn boek bewust ook voor niet-gelovigen te schrijven. Niet de theologie, wel de puur menselijke ervaring staat voorop. "Niet zozeer het geloof, maar de omgang met mensen wekt herkenbaarheid op", vindt de priester. "Het boek is geen verkondiging. Vanuit de ervaring dat mijn dochter mij is voorgegaan, komt ze nu naar me toe. Duits filosoof Martin Heidegger meent dat je de eigen dood in alle eenzaamheid onder ogen moet zien, *Sein zum Tode*. Zoals je ook uit het niets in de wereld bent geworpen. Maar als mens ben je toch altijd verbonden met anderen? Hannah Arendt daarentegen beschrijft hoe juist die wereld – onze ouders, familie, school – ons in de armen heeft genomen. Zo zie ik ook het einde, vanuit de fundamentele ervaring dat ik nooit alleen ben. Als vader en pastoor voel je je altijd verbonden. Velen zijn ons voorgegaan. Ik ga niet dood, maar leef hen tegemoet. Ook Rosa".

"Als een mens in de spiegel kijkt, ziet hij nooit alleen zichzelf", vervolgt Los. "De ervaring van afscheid te nemen komt op ons toe. Daar komt geloof bij. Ook in de voorchristelijke tradities zie je dat trouwens al. Gestorvenen worden vaak ervaren als: 'ze zijn bij ons'."

"Niet zomaar verdriet, maar verdriet om iemand."

Opmerkelijk: Los vindt dat de omgang met rouw de jongste vijftig jaar gevoelig is verbeterd. "Vroeger werd de dood simpelweg verzwegen", zegt hij. "Hoe het in België zit, weet ik niet, maar in het calvinistische Nederland kwam de overledene niet in de kerk. Thuis werd afscheid genomen, de dominee sprak een woord van troost en de stoet vertrok direct naar het kerkhof. Alle andere invloed op de overledene ligt bij God. 'Waar de boom valt, daar ligt hij', lezen we bij *Prediker* (11, 4, nvdr). Dan is er in de katholieke kerk meer ruimte voor emoties en gevoelens. En maat-

schappelijk is er eveneens veel veranderd. Als een kind sterft, wordt op school een portretje op een gedachtenistafel geplaatst. In de boekhandel vind je kaarten om te condoleren. Ook het openbare rouwen is fel veranderd. Dat wil daarom niet zeggen dat het allemaal beter is, maar er is wel meer aandacht voor."

37

Rouw op mijn dak is een evenwichtig boek, opgebouwd uit 37 hoofdstukken – "een hoofdstuk per levensjaar van Rosa". "Die 37 gaf mij een structuur", zegt de auteur. "Zoals een haiku. Hoewel ik in het begin gewoon begon te schrijven, zat er na een tijdje kennelijk een heus boek in. Ik had nog nooit een boek geschreven. Dat zou ik uit mezelf niet doen. Of het moest over mijn overgang tot de rooms-katholieke kerk zijn, al zie ik daarvan zelf op dit moment niet de meerwaarde. Ik ben al verwonderd dat deze uitgave er ligt."

Engelenmis

Het is een emotioneel werk geworden, zonder in sentimentaliteit te vervallen. Los lardeert zijn reflecties over omgaan met de dood met pastorale anekdotes. Zoals over die pastoor die de be-

Martin Los, *Rouw op mijn dak*. Een priester, een vader, de dood van zijn kind, Adveniat, Baarn, 320 blz. Bestellen kan via de Kerknet-shop.

grafenis van een kind niet kon doen tijdens de Goede Week. Hij vroeg de vader met het kind in alle vroegte naar de kerk te komen zodat er een snel gebed kon worden gezegd. Maar de vader had eigenlijk een "engelenmis" in gedachten voor zijn overleden kind, waarbij de liturgische kleur wit was. "Die pastoor zat er zelf ook wel mee", licht Los toe. "Door de koeltechnieken van tegenwoordig zijn dergelijke dilemma's er gelukkig niet meer." De anekdote kent pas vijftig jaar na het begin haar einde: de vader van het kind, die na de dood van zijn zoon geen voet meer in de kerk had gezet, werd "in het wit" begraven. Zo kreeg de familie alsnog de gewilde "engelenmis".

BIO

Kinderpsychologe en psychotherapeute **Ann Peeters** (1971) is moeder van Mirte (14), Lander (11) en Flore (7). Ze is weduwe sinds 27 mei 2014. Na het overlijden van haar man bleef ze een hele tijd thuis. Vandaag is Peeters opnieuw aan de slag in de geestelijke gezondheidszorg, met een bijzondere focus op suïcidepreventie en rouw.

Kelly De Mesmaeker (1977) is moeder van Noa (13) en Elle (9). De vader van haar kinderen overleed plots op 31 december 2016. Ze is opbouwwerker bij Riso Vlaams-Brabant, een vzw die met diverse kansengroepen werkt rond armoede. Zelf doet De Mesmaeker dat rond huisvesting met mensen die permanent op campings wonen. (KS)

gepland. "Ik ben daar met gemengde gevoelens naartoe gegaan", geeft ze toe. "Het was een emotionele ervaring." Vanuit dat online lotgenotencontact groeide het idee van enkele weduwen om – los van elke professionele omkadering – elkaar te ontmoeten en samen met de kinderen op stap te gaan. "Zo hebben we onlangs het provinciaal domein in Kessel-Lo en een trampolinepark in Lochristi bezocht", vertelt De Mesmaeker. De bijbehorende Facebookgroep, "N.E.S.T." – *Never Ending Stories Together* – telt inmiddels goed zestig leden. "Het leuke is dat die groepen absoluut niet in concurrentie staan", besluit Peeters. "Integendeel, ik ben N.E.S.T. heel dankbaar, want dat initiatief laat me toe in Ankerpunt meer ruimte te creëren voor initiatieven rond rouwen en verwerking."

➤ "Ankerpunt" voor jonge weduwen en hun minderjarige kinderen vindt u op www.facebook.com/JongeWeduwen. Ook de besloten groep "N.E.S.T." is vindbaar via de zoekfunctie van Facebook.

"Als mensen mij vragen hoe het gaat, zeg ik nooit gewoon 'goed'!" © ISTOCK

mijn man en ik altijd samen deden. Ik vind het belangrijk dat de slingers er ook dit jaar zijn. Maar ik vind het een beproeving ze alleen op te hangen."

Ankerpunt

Sociale media spelen een belangrijke rol in het verwerkingsproces. "Facebook is laagdrempelig", benadrukt De Mesmaeker. "Je kunt aanvankelijk rustig meelezen, zonder jezelf bloot te geven. Tegelijk leg je contact met lotgenotes." Maar die medaille heeft een keerzijde. Brutale reacties die je in het echte leven evenzeer krijgt, zijn op sociale media nog extra ongenueanceerd. "Geluk-

"Sommigen lopen liever in brede boog rond rouw heen."

kig kan je de auteurs van dergelijke schrijfsels eenvoudig digitaal de deur wijzen." Ook Peeters heeft online steun gevonden. "Ik zocht vooral een groep waarin ik mijn verhaal kwijt kon", herinnert ze zich. Naar een Nederlands voorbeeld

richtte ze een groep op voor jonge weduwen met kinderen. Het initiatief kreeg de sprekende naam "Ankerpunt" en steunt op een eenvoudig concept: jonge weduwen nodigen lotgenotes bij hen thuis uit voor de maaltijd en een luisterend oor. "We hebben een publieke Facebookpagina en een gesloten groep. Maar zelfs daar ervaren sommigen nog een drempel. Zij lezen wel, maar zullen zelden of nooit iets *posten*."

Via een collega van haar zus kwam De Mesmaeker in contact met Peeters' Facebookgroep. Toevalig stond er toen net een ontmoeting in Mechelen